

ЦІННІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДЛІТКА

Розглянуто актуальність оцінки та розвитку ціннісного потенціалу сучасного підлітка. Проаналізовано підходи до проблеми, зокрема й на теренах європейського наукового співтовариства. Показано вплив ціннісного потенціалу підлітка на характер його поведінки в сучасній психосоціальній реальності. Досліджено смисложиттєві орієнтації підлітків за методикою СЖО Д. О. Леонтьєва. Проведено ґрунтовне дослідження інструментальних і термінальних цінностей за допомогою методик М. Рокича та І. Г. Саніна, їх вплив на життєві сфери особистості підлітка. Показано зв'язок актуальних цінностей і смислів сучасних підлітків із провідною діяльністю та соціальною ситуацією розвитку особистості в підлітковому віці. Доведено важливість розвитку ціннісно-смислової сфери підлітка та реалізації його ціннісного потенціалу.

Ключові слова: ціннісний потенціал, смисложиттєві орієнтації, інструментальні цінності, термінальні цінності.

Аналіз проблеми. Наше сьогоденне життя проходить під знаком змін у суспільстві, і від вибору шляхів розвитку залежить наше майбутнє. Безсумнівно, вибір сучасних підлітків закладає основи їхнього майбутнього статусу, і цей вибір, життєві цінності формуються не без допомоги старшого покоління – батьків, учителів.

Вивчення ціннісних орієнтацій підлітків дає можливість виявити ступінь їхньої адаптації до нових соціальних умов і її інноваційний потенціал. Від того, який ціннісний фундамент буде сформований, багато в чому залежить майбутній стан суспільства.

Багато рішень, прийнятих у підлітковому віці, можуть впливати на людину все життя. Цінності підлітка будуть впливати на його/її рішення при виборі коледжу і кар'єри, професійної діяльності, друзів і романтичних партнерів; проведення вільного часу і прийняття на себе відповідальності. Отже, варто докласти зусиль, щоб допомогти підлітку визначити і зрозуміти свої цінності та потенційні наслідки їх прийняття і зробити правильний вибір самостійно.

Особиста цінність – це довготермінова ціль, що розрізняється за важливістю, настановами і лежить в основі керування поведінкою [5; 11]. Особиста цінність поділяється на два основні компоненти: зміст цінності та відданість їй [8; 9]. Зміст цінностей – це те, що люди вважають актуальним, цінним, вартим уваги, наприклад влада, досягнення, гедонізм, мотивація, самостійність, універсалізм, доброзичливість, традиції, конформізм і безпека [8]. Відданість цінностям показує, наскільки людина діє відповідно до них [4].

Особисті цінності формуються в підлітковому віці, що може вплинути на довготермінову перспективу становлення індивідуальності, поведінку і, нарешті, на здоров'я і благополуччя [5; 11]. Дослідження показали, що особисті цінності в підлітковому віці – як зміст, так і відданість ним – пов'язані з позитивним психічним благополуччям [7; 9]. Однак жодне дослідження не прояснило зв'язок між особистими цінностями в підлітковому

віці та психіатричними симптомами, такими як депресія і тривога. Вивчення такого зв'язку важливе, тому що це може допомогти дослідникам дізнатися, чи можуть особисті цінності поліпшити психічне здоров'я і запобігти психічним розладам у зрілому віці.

Вважають, що особисті цінності розвиваються в результаті психологічних процесів, у ході яких підлітки набувають здатності контролювати конфлікт між засвоєними цінностями і реальною поведінкою [5], і є дуже стабільними в часі [6]. Таким чином, особисті цінності, засвоєні в підлітковому віці, можуть впливати на здоров'я і благополуччя протягом усього життя. На жаль, існує обмежена кількість доказів, що підтверджують цю гіпотезу. Наприклад, перехресні дослідження, засновані на ретроспективних спогадах респондентів, показали, що низькі особисті цінності в підлітковому віці були пов'язані із суїцидальними ідеями протягом усього життя, а також суїцидальними ідеями і психологічним стресом у дорослому віці [13; 14]. Дослідження, проведене серед працюючого населення, показало, що високі особисті цінності в підлітковому віці пов'язані із психічним здоров'ям і благополуччям у дорослому віці [12].

Методологія дослідження. Для вивчення ціннісного потенціалу підлітка було застосовано методику Д. О. Леонтьєва СЖО [1]. Актуальність вибору методики зумовив її інструментальний і смисловий характер. Сформульовані Д. О. Леонтьєвим ціннісні орієнтації пролонговані у часі, впливають на мотивацію, ставлення до себе і формують стиль життя і поведінку особистості. Зазначені цінності лежать в основі формування ставлення до життя, до себе та інших, що закладаються саме в підлітковому віці.

Дослідження було дистанційним, анонімним і добровільним. Ураховувалися лише статі та вік досліджуваних. Також указувалися клас і місто. У дослідженні взяли участь 500 школярів 13–15 років із різних регіонів України (Західний, Центральний, Північний). Отримані результати відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Смисложиттєві орієнтації підлітків

	Цілі	Процес життя	Результативність	Локус контролю Я	Локус контролю Життя	Осмисленість життя
Низькі	8 %	16 %	6 %	4 %	18 %	12 %
Середні	70 %	70 %	58 %	72 %	54 %	64 %
Високі	22 %	14 %	36 %	24 %	28 %	24 %

Наведена таблиця відображає кількість респондентів у відсотковому співвідношенні, що мають вищеза-

значені ціннісні орієнтації на певному рівні (середньому, високому та низькому). Варто зазначити, що серед ре-

зультатів превалюють середні показники. Це може свідчити про те, що в більшості респондентів ціннісні орієнтації перебувають на етапі формування, вони дійсно важливі та актуальні для підлітків. Зобразимо дані у вигляді діаграми (рис. 1).

Також цінності підлітків досліджено за допомогою методик "Тест ціннісних орієнтацій" М. Рокича [2] та опитувальника термінальних цінностей (ОТЦ) І. Г. Сеніна [3]. При обробленні результатів дослідження використано як кількісний, так і якісний аналіз.

Розглядаючи й аналізуючи отримані дані, можна сказати, що в підлітків, які брали участь у дослідженні, на перший план у системі термінальних цінностей (табл. 2) виступає загальнолюдська цінність особистого щастя – матеріально забезпечене життя. На наш погляд, це пояснюється тим, що підлітки хочуть отримати гідну освіту, красиво і модно одягатися, цікаво і весело проводити вільний час, а також багатого життя, що пов'язано з особливостями віку.

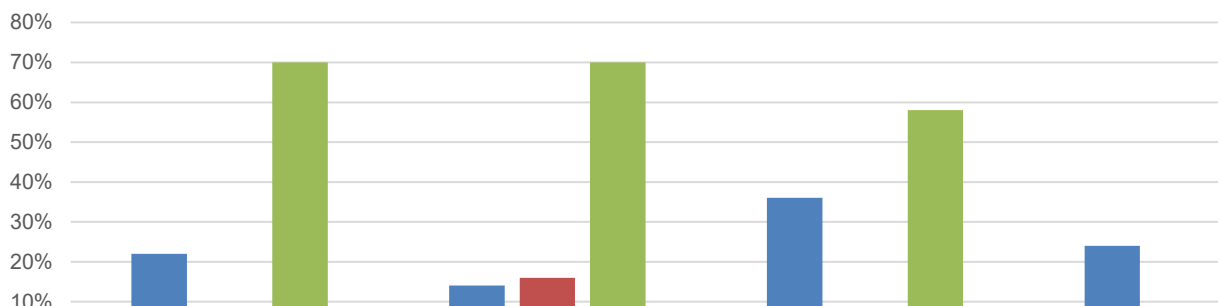

Рис. 1. Смисловиті орієнтації підлітків

Таблиця 2

Термінальні цінності підлітків				
№	Термінальні цінності	Сума	Середнє арифметичне	Рангове місце в системі термінальних цінностей у групі підлітків
1	Активне життя	283	9,4	9
2	Життєва мудрість	409	13,6	15
3	Здоров'я	198	6,6	4
4	Цікава робота	217	7,2	5
5	Краса природи і мистецтва	435	14,5	17
6	Любов	236	7,8	6
7	Матеріально забезпечене життя	154	5,1	1
8	Наявність хороших і вірних друзів	165	5,5	2
9	Суспільне визнання	357	11,9	13
10	Пізнання	252	8,4	8
11	Продуктивне життя	297	9,9	10
12	Розвиток	364	12,1	14
13	Розваги	302	10	11
14	Свобода	236	7,8	6
15	Щасливе сімейне життя	349	11,6	12
16	Щастя інших	424	14,1	16
17	Творчість	248	8,3	7
18	Упевненість у собі	179	6	3

Також підлітки цінують вірну дружбу і хороших друзів (друге місце), оскільки саме у спілкуванні з однолітками вони можуть знайти підтримку і відповіді на багато хвилюючих їх у цей віковий період запитань (про сенс і цінності життя, життєві плани, мотиви вибору професії), обговорити перше кохання, новий фільм. Третє місце підлітки віддають впевненості в собі. На нашу думку, це може бути пов'язано з тим, що в більшості підлітків відзначається високий рівень тривожності, низький рівень самоконтролю, негативна оцінка себе, своєї зовнішності та особливостей особистості. Зазвичай у підлітків відзначається потреба стати внутрішньо дорослою людиною, але ще не сформовано вміння самовизначатися в навколишньому світі, розуміти себе, свої можливості та призначення в житті, що призводить до страху і нездатності розв'язувати проблеми і труднощі самостійно, без допомоги батьків, друзів. Можливо, тому впевненості в собі підліткам не вистачає в суспільному житті та у взаємодії з оточуючими.

Для сучасних підлітків важливе здоров'я (четверте місце). Це пов'язано з тим, що останнім часом ми пере-

живаємо ситуацію загальнонаціональної тривоги за здоров'я, і ця цінність неабияк важлива для підлітків. Розгубленість у зв'язку зі зміною цінностей, звичаїв, відносин призводить до стресу, конфліктів, тривожного стану в житті підлітків, унаслідок чого порушується їхнє фізичне і психічне здоров'я.

Унаслідок того, що підлітки стоять перед вибором майбутньої професії, перебувають на етапі професійного самовизначення, для них значущою цінністю є цікава робота (п'яте місце). Адже від успіху у професійному становленні зазвичай залежить реалізація сучасного стилю життя, націленого на досягнення вершин у кар'єрі та матеріального добробуту.

Особливістю підліткового віку є інтерес до протилежної статі, тому для них важлива цінність любові (шосте місце), а від шостого до дев'ятого місця включно в підлітковій системі ціннісних орієнтацій займають цінності індивідуальної самореалізації – свобода, творчість, пізнання, активне життя. Сучасних підлітків також хвилює гедоністичний спосіб життя, гонитва за насолодами, відсутність обов'язків, повне використання своїх

сил, здібностей, можливостей, що відповідає особливостям їхнього віку, тому 10–11 місця вони віддають цінностям продуктивного життя і розваг.

Щасливе сімейне життя займає 12 місце, що, можливо, пов'язано з недостатнім рівнем самостійності, емоційною нестабільністю, а іноді нездатністю миритися із чужими недоліками, складними взаєминами з оточуючими. Тому сучасні підлітки ще всерйоз не замислюються про шлюб і сім'ю.

Також у досліджуваної групи підлітків менш виражена спрямованість на цінності соціальної успішності, такі як суспільне визнання і розвиток (13–14 місця в системі

термінальних цінностей). Така цінність як життєва мудрість теж мало хвилює підлітків (15 місце).

Унаслідок інфантилізму, переважання егоїстичних тенденцій підлітки поки не замислюються про щастя інших, оскільки ця цінність займає 16 місце в ранзі термінальних цінностей. Така моральна цінність як краса природи і мистецтва зовсім не затребувана підлітками, оскільки сучасне життя перш за все націлене на реалізацію цінностей особистого щастя, соціальної успішності, а моральні та етичні цінності втрачають актуальність.

У табл. 3 розглянуто інструментальні цінності підлітків.

Таблиця 3

Інструментальні цінності підлітків				
№	Інструментальні цінності	Сума	Середнє арифметичне	Рангове місце в системі інструментальних цінностей у групі підлітків
1	Акуратність, порядок у справах	253	8,4	6
2	Вихованість	182	6	2
3	Високі запити	430	14,3	15
4	Життєрадісність	221	7,3	4
5	Старанність	325	10,8	11
6	Незалежність	267	8,9	7
7	Нетерплячість до недоліків	208	6,9	3
8	Освіченість	161	5,3	1
9	Відповідальність	252	8,4	6
10	Раціоналізм	324	10,8	11
11	Самоконтроль	304	10,1	9
12	Сміливість у відстоюванні своєї думки	268	9	8
13	Стійка воля	268	9	8
14	Терпимість	335	11,1	13
15	Широта поглядів	325	10,8	11
16	Чесність	233	7,7	5
17	Ефективність у справах	329	11	12
18	Чуйність	386	12,8	14

Третє місце посіла непримиренність до недоліків у собі та інших. Можливо, це пов'язано з тим, що через особливості віку підліткам зазвичай складно зав'язати міцні дружні стосунки, у них можуть бути труднощі в міжособистісній взаємодії внаслідок високої тривожності, занепокоєння, нетерпіння до критики, що веде до нездатності миритися як зі своїми, так і з чужими недоліками. Четверте місце підлітки віддають життєрадісності. На наш погляд, це добре, оскільки свідчить про те, що більшість підлітків у своїх сім'ях отримують емоційну теплоту, ласку, турботу і радіють життю.

Зазвичай зрілі люди незадоволені сучасною молоддю, її звичаями, способом життя, проте важливі місця (п'яте – шосте) в ієрархії цінностей підлітків посіли чесність, відповідальність, акуратність. Як уже зазначалося вище, у сучасних підлітків спостерігається потреба стати внутрішньо дорослими, діяти самостійно, приймати рішення, тому їм хочеться бути незалежними від батьків. Про це свідчить той факт, що таку цінність як незалежність (самостійність) вони поставили на сьоме місце. Але недостатнє вміння правильно використовувати свої можливості, розуміти своє призначення в житті призводить до побоювання розв'язувати проблеми і відходу від них. Тому період залежності від батьків подовжується. Як наслідок – відстрочена незалежність і зрілість.

Такі цінності, як міцна воля, самоконтроль, сміливість у відстоюванні своєї думки, займають із восьмого по десяте місця включно. Отже, підлітки прагнуть не відступати перед труднощами і відстоювати свою думку, а також намагаються бути стриманими і, за можливості, контролювати свої емоції і поведінку. Менш значущі для підлітків такі цінності, як раціоналізм, старанність, широта

поглядів, ефективність у справах (11–12 місця), тобто вони ще не вміють логічно мислити, самостійно приймати раціональні рішення. Такі моральні цінності, як терпимість, чуйність, займають останні місця в системі ціннісних орієнтацій підлітків, що в наш час актуально, оскільки на перші місця виступають матеріальні цінності, а моральні та етичні втрачають значущість.

Останнє (15) місце в ієрархії інструментальних цінностей підлітків займають високі запити. На наш погляд, це свідчить про те, що досліджувана група не висуває завищених вимог до життя, батьків, оточуючих, тобто має адекватний рівень домагань.

У табл. 4 наведено результати за системою термінальних цінностей.

Інтерпретуючи результати за опитувальником І. Г. Сеніна (ОТЦ), бачимо, що в системі термінальних цінностей найвищий бал отримано за шкалою "високе матеріальне становище", що відображає прагнення підлітків до більш високого рівня матеріального добробуту. Вони переконані, що матеріальний достаток є умовою життєвого благополуччя, і бажають підвищувати рівень своєї освіти з метою досягти бажаного рівня матеріального благополуччя.

Високий бал отримано за шкалою "досягнення", що також свідчить про прагнення підлітків досягати конкретних цілей і результатів, які вони ставлять перед собою на розглядуваному віковому етапі. Зазвичай це вибір професії, отримання вищої освіти.

Результати за шкалами життєвих сфер наведено у табл. 5.

Креативність займає середнє місце в системі термінальних цінностей, що відображає прагнення підлітків

до реалізації своїх творчих можливостей, внесення змін в усі сфери свого життя. Більшість із них намагаються вести активний спосіб життя, оскільки швидко втомлюються від розміреності. Останні місця в системі термінальних цінностей у підлітків займають такі показники, як збереження власної індивідуальності, тобто внаслідок

док інфантилізму, несаможиттєвості вони не прагнуть незалежності, поки що орієнтуючись на думки, погляди, переконання близьких їм людей, а також духовне задоволення. У постійно мінливому світі підлітки передусім прагнуть задоволення матеріальних потреб, а моральне задоволення в усіх сферах життя їх мало хвилює.

Таблиця 4

Результати за системою термінальних цінностей (ОТЦ) у групі підлітків

№	Термінальні цінності	Сума	Середнє арифметичне	Рангове місце
1	Власний престиж	129	4,3	4
2	Високе матеріальне становище	206	6,8	1
3	Креативність	119	3,9	6
4	Активні соціальні контакти	140	4,6	3
5	Саморозвиток	122	4	5
6	Досягнення	197	6,5	2
7	Духовне задоволення	106	3,5	8
8	Збереження власної індивідуальності	115	3,8	7

Таблиця 5

Результати за шкалами життєвих сфер у групі підлітків

№	Життєві сфери	Сума	Середнє арифметичне	Рангове місце
1	Навчання і освіта	216	7,2	1
2	Професійне життя	160	5,3	2
3	Захоплення	155	5,1	3
4	Суспільне життя	150	5	4
5	Сімейне життя	101	3,3	5

Аналізуючи результати респондентів, отримані за шкалами життєвих сфер, можна побачити, що на перші місця виступають навчання, освіта і професійне життя, що зараз актуально для підлітків. Вони прагнуть підвищення рівня своєї освіченості, розширення кругозору для вступу до ЗВО і освоєння улюбленої професії, що в майбутньому має приносити матеріальне задоволення і сприяти реалізації життєвих планів.

Важливу роль у своєму житті сучасні підлітки відводять захопленням, яких нині багато: комп'ютерним іграм, спілкуванню в чатах, катанню на гірських лижах, відвідуванню спортивних секцій. Менш значуща для підлітків сфера суспільного життя, їх також мало хвилює політика. Унаслідок вікових особливостей зовсім незначущою для підлітків є сфера сімейного життя, яка займає останнє місце в системі їхніх ціннісних орієнтацій.

Висновки. Аналізуючи ієрархію інструментальних цінностей (табл. 3), можна побачити, що перше місце посідають освіченість, вихованість, тобто цінності, спрямовані на власне моральне вдосконалення і розвиток, оскільки сучасні підлітки розуміють, що потреба в освіті (особливо у вищій), престижній професії і роботі зростає і вимагає тривалої підготовки.

За результатами досліджень за методикою М. Рокича можна зробити висновок, що для сучасних підлітків на зазначеному віковому етапі найбільш значущими є питання власного буття, матеріальні цінності та цінності індивідуальної самореалізації, а незначущими цінностями, що відповідають параметрам, які відображають ставлення до інших людей (чуйність, терпимість).

Важливі для підлітків активні соціальні контакти, щирі людські взаємини, спілкування з друзями, а також у них відзначається прагнення ідентифікувати себе з певною соціальною групою, зазвичай групою однолітків. У зв'язку зі складнощами підліткового віку для них дуже важлива атмосфера довіри і взаємодопомоги у своєму оточенні. Вони часто бувають переконані в тому, що найцінніше в житті – це можливість спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми. Також відзначається прагнення підлітків до визнання, поваги, схвалення з боку

інших, зазвичай найбільш значущих осіб, до чийої думки вони прислухаються, тому для підлітків не менш важлива така цінність, як власний престиж.

Унаслідок вікових особливостей підлітки зазвичай незадоволені своєю зовнішністю, рисами характеру, тому часто прагнуть змінюватися на краще. Їх вирізняє висока зацікавленість в інформації про себе, тому важливу роль для підлітків відіграє саморозвиток.

За результатами досліджень за опитувальником термінальних цінностей І. Г. Сеніна ми можемо сказати, що для підлітків найбільш значущими є високе матеріальне становище та досягнення. Середні місця за ступенем значущості займають активні соціальні контакти, власний престиж і саморозвиток. Менш значущими є збереження власної індивідуальності та духовне задоволення. Аналізуючи результати за шкалами життєвих сфер, бачимо, що для підлітків найбільш актуальними в розглядуваний період є навчання, освіта і професійне життя. Менш значущими виявилися сфери сімейного і суспільного життя.

Виходячи з отриманих даних (рис. 1), можна стверджувати, що життєві смисли сучасних підлітків перебувають у латентному, прихованому стані. Основна маса показників мають середнє значення. Знаковим вважаємо, що 36 % респондентів високо оцінили цінність "результативність". Це може означати, що підлітки мають схильність до досягнення цілей і мотивовані на успішність. Якщо пов'язати це з результатами тестів за М. Рокичем та І. Г. Сеніною, то можна припустити, що результативність і актуальність постановки та досягнення цілей допомагають отримати високі бали в навчанні та вибороти право на професійну кар'єру і життя з високими доходами. 28 % опитуваних високо цінують "локус контролю життя". Це дає нам право зробити висновок, що якість і наповненість життя теж є актуальним смислом підлітків. Розвиваючи і реалізуючи ціннісний потенціал сучасних підлітків, ми інвестуємо в майбутнє нашої країни, формуємо сильну, упевнену, психологічно здорову особистість, що здатна протистояти психосоціальним змінам і майбутнім викликам суспільства.

Список використаних джерел

1. Леонтьев Д. А. Тест смысло-жизненных ориентаций (СЖО). 2-е изд. Москва : Смысл, 2000. 18 с. URL : <https://psytests.org/personal/tso-run.html>
2. Рокіч М. Тест "Ціннісні орієнтації". URL : <https://survio.com/survey/d/18L9O8S3M5U4J9C7R>
3. Сенін І. Г. Опросник терминальных ценностей. URL : <https://www.survio.com/survey/d/E1R0E8G7M5C2C6A5U>
4. Doi S., Yokomitsu K., Sakano Y. Personal values questionnaire II: internal consistency and validity. *Japanese Journal of Behavior Therapy*. 2014. № 40. P. 45–55 [in Japanese].
5. Kasai K., Fukuda M. Science of recovery in schizophrenia research: brain and psychological substrates of personalized value. *NPJ Schizophr*. 2017. 3:14. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41537-017-0016-6>
6. Milfont T. L., Milojev P., Sibley C. G. Values stability and change in adulthood: A 3-year longitudinal study of rank-order stability and mean-level differences. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2016. Vol. 42. № 5. P. 572-588.
7. Sagiv L., Schwartz S. Value priorities and subjective well-being: direct relations and congruity effects. *European journal of social psychology*. 2000. № 30(2). P. 177–98.
8. Schwartz S. Universals in the content and structure of values—theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*. 1992. № 25. P. 1-65.
9. Sheldon K., Ryan R., Deci E., Kasser T. The independent effects of goal contents and motives on well-being: It's both what you pursue and why you pursue it. *Personality and social psychology bulletin*. 2004. № 30(4). P. 475-86.
10. Sheldon K. M., Elliot A. J. Not all personal goals are personal: comparing autonomous and controlled reasons for goals as predictors of effort and attainment. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 1998. № 24(5). P. 546-57.
11. Sortheix F. M., Schwartz S. H. Values that underlie and undermine well-being: variability across countries. *European Journal of Personality*. 2017. № 31(2). P. 187–201.
12. Watanabe K., Kawakami N., Nishi D. Association between personal values in adolescence and mental health and well-being in adulthood: a cross-cultural study of working populations in Japan and the United States. *Annals of general psychiatry*. 2020. Vol. 19. № 1. P. 1-10.
13. Yasuma N. et al. Personal values in adolescence and psychological distress in adults: A cross-sectional study based on a retrospective recall. *PLoS one*. 2019. Vol. 14. № 11. C. e0225454. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0225454>.
14. Yasuma N. et al. Personal values in adolescence and suicidality: a cross-sectional study based on a retrospective recall. *BMC psychiatry*. 2019. Vol. 19. № 1. P. 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12888-019-2194-4> (2019).

References

1. Leontiev D. A. (2000) *Test of meaning-life orientations*. Smysl. Retrieved from <https://psytests.org/personal/tso-run.html>
2. Rokic M. *Value Orientations*. Retrieved from <https://survio.com/survey/d/18L9O8S3M5U4J9C7R>
3. Senin I. G. Terminal Values Questionnaire. Retrieved from <https://www.survio.com/survey/d/E1R0E8G7M5C2C6A5U>
4. Doi, S., Yokomitsu, K., & Sakano, Y. (2014). Personal values questionnaire II: internal consistency and validity. *Japanese Journal of Behavior Therapy*, 40, 45-55. [in Japanese].
5. Kasai, K., & Fukuda, M. (2017). Science of recovery in schizophrenia research: brain and psychological substrates of personalized value. *npj Schizophrenia*, 3(1), 1-2. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41537-017-0016-6>
6. Milfont, T. L., Milojev, P., & Sibley, C. G. (2016). Values stability and change in adulthood: A 3-year longitudinal study of rank-order stability and mean-level differences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42(5), 572-588.
7. Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European journal of social psychology*, 30(2), 177-198.
8. Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1-65). Academic Press.
9. Sheldon, K. M., Ryan, R. M., Deci, E. L., & Kasser, T. (2004). The independent effects of goal contents and motives on well-being: It's both what you pursue and why you pursue it. *Personality and social psychology bulletin*, 30(4), 475-486.
10. Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1998). Not all personal goals are personal: Comparing autonomous and controlled reasons for goals as predictors of effort and attainment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(5), 546-557.
11. Sortheix, F. M., & Schwartz, S. H. (2017). Values that underlie and undermine well-being: Variability across countries. *European Journal of Personality*, 31(2), 187-201.
12. Watanabe, K., Kawakami, N., & Nishi, D. (2020). Association between personal values in adolescence and mental health and well-being in adulthood: a cross-cultural study of working populations in Japan and the United States. *Annals of general psychiatry*, 19(1), 1-10.
13. Yasuma, N., Watanabe, K., Iida, M., Nishi, D., & Kawakami, N. (2019). Personal values in adolescence and psychological distress in adults: A cross-sectional study based on a retrospective recall. *PLoS one*, 14(11), e0225454. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0225454> (2019).
14. Yasuma, N., Watanabe, K., Matsunaga, A., Nishi, D., & Kawakami, N. (2019). Personal values in adolescence and suicidality: a cross-sectional study based on a retrospective recall. *BMC psychiatry*, 19(1), 1-12. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12888-019-2194-4> (2019).

Надійшла до редколегії 01.08.21
Рекомендована до друку 15.11.21

Tatiana Svatenkova, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
ORCID ID: 0000-0002-4921-9033
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

VALUE POTENTIAL OF ADOLESCENT

The article deals with the relevance of the assessment and development of the value potential of a modern adolescent. The approaches to the problem are analyzed, including on the territory of the European scientific community. The influence of the value potential of the adolescent on the nature of the adolescent's behavior in modern psychosocial reality is shown. The life-meaning orientations of adolescents were investigated according to the Life-meaning orientations test of D.A. Leontiev. A thorough study of instrumental and terminal values was carried out using the tests of M. Rokich and I. G. Sanin. Their influence on the life spheres of the personality of a teenager is analyzed. The connection between the actual values and meanings of adolescents with the leading activities and the social situation of personality development in adolescence is shown. The importance of the development of the value and meaning sphere of a teenager and the realization of his value potential has been proved.

Keywords: value potential, life-meaning orientations, instrumental values, terminal values.